

Temnota u Andersena vychází ze stejného zdroje jako v lidových pohádkách: z lidského nitra a ze sociální nespravedlnosti, říká Helena Březinová

Nově jmenovaná docentka z Ústavu germánských studií FF UK ve své habilitační práci *Slavíci, mořské víly a bolavé zuby. Pohádky H. Ch. Andersena: mezi romantismem a modernitou* (Nakladatelství Host), která je první českou ucelenou monografií o Andersenových pohádkách, rozebírá jeho kanonické i méně známé pohádky, ale zaměřuje se v ní také na jejich nepřesné převyprávění českými překladateli.

V anotaci monografie stojí, že se v první kapitole věnujete překladům pohádek do češtiny a pouze šest svazků vydaných po roce 1945 odpovídá předloze. V čem spočívá Andersenova rafinovanost, o které tvrdíte, že si jí většina překladatelů nevšimla, a tak se ztratila českým čtenářům?

Na první pohled jsou Andersenovy pohádky naivní a ty první určitě psal i pro děti, ale ani v nich si neodpustí ironii, lechtivé narážky a slovní hříčky určené dospělým. Je v tom vycvičený, protože humor tehdejší kodaňská literární elita považovala za nejvyšší hodnotu, a ironie je v romantismu vlastně povinná. Hnětlo ho, když čtenáři tuhle rovinu přehlédli, a tak brzy z názvu *Pohádky vyprávěné dětem* ten přívlástek škrtl a zbyly jen *Pohádky*. Na konci života se taky cílil, že mu chtějí v Kodani vztyčit sochu, kde mu na klíně sedí děti.

Třeba „Zelení drobečkové“ je na první pohled pohádka o mšicích, kterým se v dánštině, stejně jako v němčině, říká listové vši – *bladlus*. Ale tohohle konkrétního parazita je možné tlumočit i jako písmenka, která parazitují na čistém bílém listu, a text je tedy také možné číst jako metakomentář k tvorbě jako takové. Bez mšic, bez té odvrácené strany listu, to prostě není ono. I mšice jsou svým způsobem krásné.

Vyústění některých pohádek může dítě vnímat dokonce úplně opačně než dospělý. Zkuste si pozorně přečíst třeba dialogy titulních postaviček v „Pastýřce a kominíčkoví“. V závěru se dítě raduje, že porcelánové postavičky stojí v bezpečí na krbové římse jako na začátku pohádky, ale na dospělého kvůli dialogům obou titulních postav padne na konci klaustrofobní pocit z měšťanského pokoje i z partnerského vztahu, ze kterého pastýřka dělá vězení. A právě tyhle nuance se v převyprávěních ztrácejí.

Andersen je navíc jen zřídka úplně jednoznačný, natož mravoličný, zato jeho současní čeští převypravěči do textů mravokárnost drze pašují. Ale může nás utěšovat, že v tom

nejsme sami, mimo Dánsko Andersena zplošťují a umravňují úplně všude.

Řekla byste, že toto převyprávění změnilo smysl jeho pohádek v českém prostředí?

Rozhodně! Před pár lety mě svědomitá kurátorka Vlastivědného muzea v Olomouci požádala, abych si přečetla text doprovázející výstavu o dánských Vánocích, ve které klíčovou roli hrála Andersenova pohádka „Smrček“. Text výstavy končil s dojemně harmonickým, až evangelickým odkazem k Andersenovi, jenomže zrovna pohádka „Smrček“ má typicky andersenovský nihilistický konec: všechno skončí v koši, všechno blafne v ohni, smrček, ale i pohádky. Nezůstane nic. Jak se ukázalo, paní kurátorka si pro výstavu v knihovně půjčila jedno z těch idylických převyprávění. Tehdy ve mně hrklo, ale naštěstí byl ještě čas to napravit.

Doporučila byste překlady některého specifického překladatele?

Z těch současných jenom překlady Františka Fröhliche. Výborně Andersena přeložil i skandinavista Gustav Pallas, jenže jeho překlad vyšel už v letech 1914–16, takže zastaral. I Vrchlického překlad je věrný a pěkný, ale ten zas podle všeho překládal přes němčinu.

Některé pohádky jste také sama přeložila, jsou někde dostupné?

Pro svou monografii jsem přeložila jen tři méně známé pohádky, mimo jiné „Zelené drobečky“. V současnosti ale s nakladatelstvím Kodudek chystáme překlad souborného vydání pohádek a povídek, ve kterém vyjde zhruba 80 nejznámějších pohádek v překladu Františka Fröhlicha, které stihl přeložit, a zbytek, přibližně 80 pohádek, které pro vydání překládám já. Ale čas na to mám jen po večerech, a tak se nám to oproti původnímu plánu trochu protáhlo. Co nevidět už ale svůj díl pohádek odevzdám, takže bychom měli mít Andersena znovu komplet v soudobé češtině.

Evropské pohádky 19. století mívají drsnější tematiku – bratři Grimmové, Oscar Wilde. Řekla byste, že je to způsobené krizí romantismu, ztracenými ideály prvních generací a dovršením průmyslové revoluce, nebo v tom hrají roli ještě jiné faktory?

Myslíte? A co ten tatínek, co zavede vlastní děti do lesa a nechá je tam napospas loupežníkům a dravé zvěři? Řekla bych, že lidové pohádky jsou často temnější než ty umělé, včetně Andersenových, ale ani ty umělé, romantické moc idealistické nejsou – např. Brentano, Hoffmann, Chamiso a další. Andersen je podle mě tísnivý hlavně proto, že přesně pozoruje společnost. Temnota u něj vychází ze stejného zdroje jako v lidových pohádkách: z lidského nitra a ze sociální nespravedlnosti.

Pokud jde o modernitu, Andersen ji spíš vítal, vnímal ji pozitivně a do budoucna hleděl s velkým optimismem, především díky šířící se demokracii. Také miloval vlaky, parníky, fotografie, hlavně tedy ty svoje, a telegram. Na druhou stranu upozorňuje také na to, že technika není samospásná.

Kteří autoři vás kromě Hanse Christiana Andersena zajímají a čemu se v tuto chvíli věnujete nebo plánujete věnovat?

Abych vám z rozhovoru nedělala katalog, vyberu si současnou autorku Helle Helle. Předkládám ji a jsem ráda, že u nás má své čtenáře. Jsou totiž i země, kde její možná až rušivě úsporný styl čtenáři nepřijali, jako například v Itálii nebo ve Francii. Neznám jiného autora, který by lépe vystihl pocit trapnosti v dospívání, zamilovanost, bolest ze ztráty blízkého člověka, a přitom žádný z těchto pocitů přímo nepojmenoval. Helle, stejně jako Andersena, pro její mnohovrstevnatost moc ráda učím. Její knížky znám skoro nazpaměť a stejně mě sem tam na semináři nějaká pasáž dojde tak, že mám co dělat, abych se nerozbrečela.

Helena Březinová působí na Oddělení skandinavistiky pod Ústavem germánských studií FF UK, kde se zabývá skandinávským, především dánským, romantismem a teorií vyprávění. Díky své habilitační práci *Slavíci, mořské víly a bolavé zuby. Pohádky Hanse Christiana Andersena – mezi romantismem a modernitou* byla 1. června 2022 jmenována docentkou pro obor Germánské literatury. Součástí knihy je i nový český překlad pohádek „Teta Bolízubka“, „Bludičky jsou ve městě, pravila bába z bažin“ a „Zelení drobečkové“, které sama přeložila.

Michal Otáhal